

2025:4

doi: 10.63310/edu.2025.4.56429

Att undervisa om sexualitet, identitet och relationer: studenters och lärarutbildares tankar om nytt examensmål, kompetensbehov och innehåll i lärarutbildningen

Anna Davidsson

Göteborgs Universitet
<https://orcid.org/0009-0000-9024-1518>
anna.davidsson.2@socav.gu.se

The provision of comprehensive sexuality education in schools, and the formal training of teachers in this area, is crucial to promoting sexual health and well-being. From autumn 2021, graduated teachers in Sweden must be able to communicate and reflect on issues related to identity, sexuality, and relationships. Using quantitative and qualitative analysis of survey data from teacher educators and teacher students, this study aims to highlight the challenges that universities face in integrating this target. The findings can be used to inform future pedagogical development with the aim of providing self-efficient and competent teachers for Swedish schools. Results show a generally positive attitude among respondents, while critical attitudes indicate challenges posed for teacher education. An overarching challenge for teacher education is to continue addressing already integrated themes while also preparing teacher students for a broader range of the knowledge area. To facilitate this, teacher education should work to ensure that the target is also addressed in subject courses. To strengthen confidence and competence among students, it is important that they are provided with more knowledge on teaching methods and more opportunities for practicing skills during their education. Pedagogical and professional development among teacher educators is needed to meet these needs.

Keywords: examensmål, kunskapsområde, lärarutbildning, läroplan, sexualundervisning

Inledning

Sexualundervisning i skolan framhålls, i såväl internationella måldokument som i tidigare forskning, som central för att trygga individers sexuella hälsa, välmående, samt sexuella och reproduktiva rättigheter (ex. UNESCO, 2018; WHO, 2017). För att kvalitetssäkra den sexualundervisning som ges har man i Sverige valt att integrera ämnet som en del av lärarutbildningen. Från och med hösten 2021 ska den som tar lärarexamen som grundskollärare, yrkeslärare eller ämneslärare kunna ”visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer” (SFS 1993:100, 2020:766). Även om examensmålet fick ett övervägande positivt mottagande väcktes kritiska frågor kring t.ex. stoffträngsel och behov av kompetensutveckling för lärarutbildare (ex. Björk, 2021).

Införandet av examensmålet sammanföll också med en breddning av kunskapsområdet i läroplanerna för svensk skola, vilket medfört nya förväntningar på vilka frågor som de utexaminerade lärarna ska kunna undervisa kring. Stöd för undervisningen finns utifrån tidigare forskning kring vad som utgör goda förutsättningar respektive utmaningar för sexualundervisning, och då främst kring den undervisning som bedrivs i skolan. Här är det viktigt att följa upp hur denna kunskap tas tillvara så att lärarutbildningen både förser de blivande lärarna med nödvändig kunskap och förståelse, samt förbereder dem för de utmaningar som de kan komma att möta.

Sammantaget innebär införandet av nytt examensmål och breddat kunskapsområde potentiellt nya utmaningar för de lärosäten och lärarutbildare som ska förbereda de blivande lärarna inför undervisning inom kunskapsområdet. Hur lärosätena hanterar dessa utmaningar påverkas sannolikt av såväl lärarutbildares som studenters motivation och attityder till examensmålet och kunskapsområdet, såväl som av den kompetens som finns att tillgå vid lärosätena (jmf Andersson m.fl., 2020). Samtidigt finns det relativt lite forskning kring hur sexualundervisning hanteras i lärarutbildning, lärarstudenters attityder till sexualundervisning, eller studier som behandlar både lärarutbildare och lärarstudenter (Costello m.fl., 2022). Med fokus på både studenter och lärarutbildare inom svensk lärarutbildning utgör denna studie således ett bidrag till detta kunskapsfält.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna artikel är att belysa de potentiella utmaningar som lärosäten står inför i samband med att det nya examensmålet integreras i lärarutbildningen. Mer specifikt undersöker studien lärarutbildares och lärarstudenters inställning till examensmålet, undervisningsuppdraget, och tankar kring vilket innehåll som lärarutbildningen bör behandla för att förbereda de blivande lärarna inför undervisning inom kunskapsområdet. Analysen utgår från följande frågeställningar:

- Vilken inställning uttrycker lärarutbildare respektive studenter i relation till det nya examensmålet och undervisningsuppdraget?
- Vilka likheter och skillnader syns i vad lärarutbildare respektive studenter lyfter fram som prioriterat undervisningsinnehåll?
- Kring vilket innehåll lyfts behov av ytterligare kunskap och kompetens?

Utifrån svaren på dessa frågor återkopplar diskussionen till den övergripande frågan om utmaningar för lärarutbildningen och möjliga vägar för fortsatt utvecklingsarbete föreslås.

Bakgrund och tidigare forskning

Teoretiskt vilar denna studie på två antaganden, baserade på tidigare forskningsresultat: 1) att sexualundervisning i skolan är centralt för att trygga individers sexuella hälsa, välmående, samt sexuella och reproduktiva rättigheter (ex. UNESCO, 2018; WHO, 2017), och 2) att både formell utbildning och lärares självförtroende är avgörande för en sammanhållen sexualundervisning (Salas, 2019).

Det forskningsfält som behandlar sexualundervisning är brett (se ex. Costello m.fl., 2022; Goldfarb & Lieberman, 2021) och behandlar bl.a. sexualundervisning kring ett specifikt innehåll (ex. Bragg m.fl., 2021; Ollis, 2016; Planting-Bergloo & Orlander, 2024) och metodik och pedagogik (ex. Brown, 2016; Harrisson & Ollis, 2015; Hydén, 2023; Sinkinson, 2009). Det finns därmed en hel del forskning kring vad som utgör goda förutsättningar för en ”bra” sexualundervisning. Nedan presenteras några av dessa studier samt tidigare forskning som pekar på särskilda utmaningar i sexualundervisning. Därefter beskrivs relevansen av tidigare studier för lärarutbildning. För att bättre orientera läsaren ges dock först en kort historik kring vägen till ett examensmål och breddat kunskapsområde för lärarutbildning och svensk skola.

Examensmål och breddat kunskapsområde

Den svenska sexualupplysningens historia har i hög grad speglat samtida moralsyn och samhällsproblem, och kännetecknas av stora förändringar från det tidiga 1900-talets förbud mot preventivmedelsrådgivning till dagens examensmål för lärare (Andersson m.fl., 2020; Planting-Bergloo & Orlander, 2024). Här beskrivs de granskningar och det förändringsarbete som genomförts under de senaste två decennierna.

1999 påvisar Skolverket en stor variation i skolornas sexualundervisning och stora kvalitativa brister. Särskilt pekar man på avsaknaden av jämställdhetsperspektiv, elevperspektiv och dialogiska metoder, alltför stort riskfokus, samt bristande kompetensutveckling för verksamma lärare (Skolverket, 1999). Likaså visar studier av lärarutbildningen, genomförda 2004 och 2008, att mycket få av de blivande lärarna fått någon sex- och samlevnadsundervisning under sin lärarutbildning (Andersson m.fl., 2020, s. 10). Dessa brister försökte man hantera i de läroplaner för skolan som kom 2011 (Lgr11; Lgy11) där man i beskrivningen av kunskapsområdet använde ord som jämställdhet, identitet, normer, kön, könsroller, sexuell läggning, pubertet, relationer, kärlek och ansvar.

Några år efter införandet av Lgr11 genomförde Skolinspektionen (2018) en ny granskning, vilken visade på att sexualundervisningen nu var både innehållsligt bredare och bedrevs mer ämnesintegrerat. Samtidigt pekade denna granskning, liksom ett par studier genomförda av Folkhälsomyndigheten (2017, 2019), ut ett antal punkter för fortsatt förbättringsarbete: att undervisningen i många fall begränsades till faktakunskaper om kroppen, med begränsade möjligheter till vidare reflektion kring genus, sexualitet, identitet, relationer, jämställdhet och normer, samt att lärarna behövde mer kompetens kring normmedvetenhet, HBTQ-frågor och större förmåga att hantera kontroversiella frågor i undervisningen. Utifrån dessa resultat framhölls att lärarutbildningarna bättre behövde rusta de blivande lärarna och 2021 infördes examensmålet för grundskollärare, yrkeslärare och ämneslärare.

Sedan hösten 2022 har kunskapsområdet i läroplanerna för grundskola och gymnasium stärkts och benämns numera med det bredare namnet ”Sexualitet, samtycke och relationer” (SKOLFS, 2022:8, 2022:13). Arbetet skedde parallellt med flera samhällshändelser som aktualiserade frågor kring samtycke, hedersrelaterat våld och förtryck, och barns exponering för pornografi. I de nya

läroplanerna kom dessa frågor att lyftas fram: ”betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke”, att ”maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas”, och att eleverna ska ”ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi” (Lgr22, s. 8). Dessa punkter benämns dock inte i examensmålet för lärare, vilket lämnar ett tolkningsutrymme för lärosätena kring hur stor vikt man vill lägga på detta i utbildningen av blivande lärare.

Goda förutsättningar

Med utgångspunkt i tidigare forskning presenterar Skolverket (u.å.) särskilda ”framgångsfaktorer” för arbetet med kunskapsområdet. Det betonas att kunskapsområdet bör behandlas *återkommande*, *ämnesevergripande* och *med progression över tid*. Undervisningen bör utgå från ett *elevcentrerat perspektiv*, där undervisningen anpassas efter de individer och behov som finns i gruppen. Vidare bör man arbeta utifrån ett *normmedvetet förhållningssätt*, med *varierade arbetssätt*, genom *samtal och reflektion*, och *med balans mellan risk- och friskperspektiv*. Till detta understryks vikten av att undervisningen är läroplansbaserad.

Att kunskapsområdet bör behandlas återkommande, ämnesevergripande och med progression framhålls i internationella studier och forskningsöversikter (Pound m.fl., 2017; UNESCO, 2018). Här betonas att undervisningen bör utgöra ett uppdrag för hela skolan och att undervisningen påbörjas tidigt i livet, samtidigt som det framhålls att undervisningen bör vara åldersanpassad (Goldfarb och Lieberman, 2021; Pound m.fl., 2017). Vad gäller att arbeta med varierade arbetssätt betonar Skolverket (u.å.) att undervisningen bör bygga på tre delar: ämnesintegrering och ämnesevergripande arbete, att ”fånga frågan i flykten”, samt temadagar och enskilda lektioner. Varierade arbetssätt inom dessa tre ingångar, i kombination med utrymme för samtal och reflektion, anses ge eleverna möjlighet att utveckla sina färdigheter kring kommunikation och kritiskt förhållningssätt (Skolverket, u.å.). Här inkluderas färdighetsträning i att lyssna, uttrycka och ta ett nej eller uttrycka samtycke, utveckla självkänsla och empati, ifrågasätta stigma och diskriminering, samt stärka elevernas handlingskompetens (Pound m.fl., 2017; UNESCO, 2018, s. 35). Att barn och unga utvecklar ett språk för att kunna prata om kroppar, känslor och relationer framhålls som viktigt, inte minst för att kunna prata om det som tillhör sexualitetens ”mörkersidor” (Skolverket, 2014, s. 27; UNESCO, 2018).

Särskilda utmaningar

Samtidigt pekar tidigare forskning ut olika utmaningar kring undervisning om sexualitet, identitet och relationer. I relation till Skolverkets ”framgångsfaktorer” kan särskilt framhållas: 1) elevcentrerad undervisning i *heterogena och/eller konfliktfyllda grupper*, 2) balans mellan risk- och friskperspektiv utifrån *svårighet att inkludera vissa teman*, 3) samtal och reflektion kring *kontroversiella frågor*, 4) normmedveten undervisning som både är *trygg och utmanande*, samt 5) *brist på kunskap och engagemang hos lärare*.

Elevcentrerad undervisning innebär att ha ett åldersanpassat upplägg, men också anpassa undervisningen utifrån elevernas frågor, behov, intressen och erfarenheter. Undervisningen ska äga rum under trygga förhållanden, vara inkluderande och kulturellt inkännande (Goldfarb & Lieberman, 2021; Skolverket, u.å.). Även öppna och icke-moraliserande samtal behöver därmed styras av läraren på ett sådant sätt att de utmanar ojämlikhet och stereotyper (Pound m.fl., 2017) och att ingen känner sig kränkt, otrygg eller exkluderad under samtalets gång. Särskilt i heterogena elevgrupper, eller i grupper där värdekonflikter eller exkluderande grupprocesser utgör särskilda skäl till att man behöver arbeta med ämnet, kan det därför vara svårt att hitta en nivå som passar för alla.

En ytterligare utmaning är att balansera risk- och friskperspektiv så att undervisningen inte bara handlar om det som är negativt och farligt med sex och relationer, utan också om det lustfyllda. Här pekar flera studier på att det finns ett motstånd mot sexpositiva perspektiv och att prata om njutning i undervisningen (Goldfarb & Lieberman, 2021; Ollis, 2016; Pound m.fl., 2017). Samtidigt ges även exempel på hur teman som utgår från ett riskperspektiv, t.ex. pornografi, kan upplevas svårt att få in i undervisningen, inte minst utifrån utmaningen att relatera detta tema till ämnesspecifika kursmål (Planting-Berglo & Orlander, 2022). Möjligheten att balansera perspektiven kan därmed försvåras av ovilja eller oförmåga att behandla vissa teman.

I Skolinspektionens granskning av svenska skolors sexualundervisning (2018) framhölls att lärarna ofta kände sig obekväma på området och upplevde det som svårt att hantera laddade diskussioner och kontroversiella frågor i undervisningen. I Europarådets stödmaterial om att undervisa om kontroversiella frågor (Skolverket, 2016, s. 13) beskrivs hur kontroversiella frågor är ”politiskt laddade” och kan väcka misstänksamhet, ilska eller oro bland elever, vårdnadshavare, m.fl. Det

faktum att frågorna kan väcka starka känslor, både i och utanför klassrummet, beskrivs i stödmaterialet som ett skäl till att frågorna inte behandlas. I en kanadensisk studie av yrkesverksamma lärare framgick att man inte bara undvek känsliga ämnen utan också aktiva lärandemetoder i dessa moment (McCall m.fl., 1999).

Slutligen bör de utmaningar som är kopplade till enskilda lärares kunskap och engagemang nämnas. Brist på kunskap, i synnerhet på ”icke-normativa” områden, tenderar att påverka genomförandet av undervisningen, t.ex. genom att man riskerar att andrafiera eller skapa obehag (Brown, 2016; RFSU, 2023). För ämneslärare inom vissa ämnen, t.ex. fysik, kan det också upplevas som att sexualundervisningen tillhör ”det sociala” och inte den ämneskunskap som de är utbildade till att lära ut (Björkman, 2023, s. 266).

Relevans för lärarutbildning

Även om ovan redovisade studier primärt utgörs av skolforskning, med fokus på barn och unga, är slutsatserna i hög grad tillämpliga för att förstå även den undervisning som sker inom högre utbildning. Dessa studier är därmed relevanta för den kommande analysen på två sätt. Dels för att synliggöra vad studenterna behöver lära sig under lärarutbildningen. Dels för att diskutera hur den undervisning som sker i lärarutbildningen kan stärkas.

Att ämnet behandlas under lärarutbildningen framhålls som avgörande för implementering och kvalitet på den sexualundervisning som ges i skolan (Costello m.fl., 2022). Detta då en god sexualundervisning förutsätter att undervisningen ges av personer, i detta fall lärare, som själva utbildats på området (Murray m.fl., 2019; O’Brien m.fl., 2021; Walker m.fl., 2021). Detta innebär att ha relevanta faktakunskaper, kännedom om material och metoder att använda på området, och kring de framgångsfaktorer och utmaningar som beskrivits ovan. Samtidigt finns indikationer på att förekomsten av sexualundervisning i lärarutbildningen, före examensmålets införande, varit avhängig av enskilda lärarutbildares intresse och expertis (Andersson m.fl., 2020, s. 24).

Tidigare studier kring lärarutbildning pekar på att blivande lärare som utbildas i att samtala och undervisa på området förser med ett bättre självförtroende, känner mindre genans inför undervisningen, kan utveckla strategier för att hantera homofobiska och sexistiska uttalanden, är mer bekväma med att svara på elevernas frågor och använda det språkbruk som krävs av innehållet (O’Brien m.fl., 2021; Sinkinson, 2009; Vavrus, 2009; Walker m.fl., 2021). Att som lärare ha tillgång

till relevant vokabulär är centralt för att kunna prata om sexualitet på ett lättillgängligt sätt (Pound m.fl., 2017), för att inte osynliggöra identiteter och erfarenheter, t.ex. för transungdomar (Tordoff m.fl., 2021), och för att undvika skambeläggande, t.ex. genom att undvika att prata om fenomen som onani eller menstruation (Lees, 1994). Förmågan till kommunikation är således viktig för både lärare och elever, för att förebygga utsatthet, ohälsa och diskriminering såväl som för att kunna prata om lust, njutning och kunna uttrycka samtycke.

Metod och material

Studien har genomförts med ambitionen att ge en översiktlig bild av tankar och erfarenheter bland såväl lärarutbildare som lärarstudenter vid olika lärosäten i Sverige. Utifrån detta är studien baserad på kvantitativ analys av data från två webenkäter: en till lärarutbildare och en till lärarstudenter. Resultaten från den kvantitativa analysen har kompletterats med kvalitativ analys av de fritextsvar som lämnats av respondenterna i respektive enkät. Dessa fritextsvar ger en mer detaljerad bild av hur respondenterna resonerar och används i artikeln för att illustrera eller komplettera de resultat som framkommer i den kvantitativa analysen.

Webenkäter

Enkätstudien genomfördes av författaren på uppdrag av Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)¹ medan utformning och spridning har gjorts i samråd med representanter för de lärosäten som bedriver lärarutbildning i Sverige. Dialog med dessa representanter skedde via RFSU:s skolnätverk.

I konstruktionen av enkätfrågor låg fokus på att fånga de attityder, behov och förutsättningar som kan tänkas påverka lärarutbildningens undervisning i relation till examensmålet och det bredare kunskapsområdet. Utformningen av enkäten är därmed baserad på den tidigare forskning som

1 RFSU är en partipolitiskt och religiöst obunden och ideell medlemsorganisation som arbetat med skolans sexualundervisning sedan grundandet 1933. Organisationen erbjuder bland annat fortbildningar, tar fram undervisningsmaterial och stöttar kommuner, myndigheter och organisationer i arbetet med skolans sexualundervisning.

EDUCARE

beskrivits ovan. I enkäten efterfrågades en nulägesbeskrivning, beskrivning av de förändringar som skett sedan examensmålets införande, och på upplevda behov av ytterligare kunskap. För att möjliggöra jämförelse mellan de båda svarsgrupperna (lärarutbildare och studenter) utformades de två enkäterna med ambitionen att inkludera så många identiska eller snarlika frågor som möjligt. Bakgrundsfrågor gällande lärosäte, inriktning, eventuell ämnesinriktning, och könsidentitet ställdes till samtliga. I frågor om vilket undervisningsinnehåll som prioriteras listades samma alternativ i båda enkäterna.

Samtidigt behövde hänsyn tas till svarsgruppernas olika förutsättningar, vilket också motiverade användningen av separata enkäter. Flera frågor är därför specifika för respektive svarsgrupp. Exempelvis tillfrågades lärarutbildarna om vilket innehåll som de behandlar i undervisningen, huruvida de upplever det som lätt eller svårt att undervisa på detta innehåll, hur de uppfattar att examensmålet (hittills) påverkat utbildningen vid deras lärosäten, samt behov av kompetensutveckling, material och resurser. Studenterna, varibland många ännu inte fått någon undervisning på området, fick istället frågor om hur de ser på sitt kommande undervisningsuppdrag, hur viktigt de uppfattar att det är att de får undervisning kring olika innehållsliga teman och metoder, samt vad de önskar att de fått mer kunskap om genom sin utbildning. Medan enkäten till lärarutbildare inkluderade 24 frågor, innehöll enkäten till lärarstudenter 15 frågor. För de flesta av frågorna i studentenkäten finns jämförelsemöjlighet med frågor ställda till lärarutbildare, varför dessa frågor utgör underlag för denna artikel.

Enkätundersökningen genomfördes under september-november 2022. Information om undersökningen med länkar till de båda webenkäterna delades via mail till program- och utbildningsansvariga, studievägledare och utbildningsadministratörer vid de lärosäten som utbildar yrkeslärare, ämneslärare, lärare inom fritidshem och/eller lärare inom grundskola. Mottagarna uppmanades att vidarebefordra information och länkar till alla berörda inom de aktuella utbildningarna. Enkäterna besvarades i varierande utsträckning vid de olika lärosätena, men enbart högskolorna i Borås och Jönköping valde att inte delta alls.

Respondenter

I det slutliga urvalet ingår 113 lärarutbildare och 787 lärarstudenter (se karaktäristik för respondenterna i tabell 1).

Tabell 1

Respondenter i slutligt urval.

	Lärarutbildare (N=113)	Lärarstudenter (N=787)
Lärosäten	18 lärosäten (49% Göteborgs Uni.)	12 lärosäten (31% Uppsala Uni.)
Ämneslärare Gymnasiet	42%	51%
Ämneslärare åk 7-9	16%	10%
Grundlärare åk 4-6	22%	17%
Grundlärare åk F-3	15%	18%
Fritidshem	4%	3%
Kvinnor	63%	71%

En majoritet (63%) av de som svarat på enkäten för lärarutbildare är kvinnor. Det är få av de svarande som undervisar på fritidslärarutbildningen, medan 42% av respondenterna undervisar på ämneslärarutbildningen mot gymnasiet. Deltagande lärarutbildare undervisar i huvudsak på de utbildningsvetenskapliga kärnkurserna, som vänder sig till alla lärarstudenter oavsett ämnesinriktning, vilket sannolikt påverkar svaren på enkäten. Samtidigt uppger 46% av de svarande att de har en god insyn i programmet som helhet. Nästan hälften av respondenterna undervisar på lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, vilket både speglar lärosätets omfattande utbildningsuppdrag och att författaren har haft särskilt goda kontakter för spridning av enkäten i organisationen.

Även bland de som svarat på studentenkäten är majoriteten kvinnor (71%). Enkäten har besvarats av representanter för 12 av de lärosäten som bedriver lärarutbildning i Sverige idag. Störst andel svar kommer från studenter vid Uppsala universitet, följt av Örebro universitet, Högskolan Kristianstad och Göteborgs universitet. Bland lärarstudenterna uppger en dryg tredjedel att de har mycket eller viss tidigare erfarenhet av undervisning/informationsarbete på området i annan roll än som lärare eller student, vilket indikerar en svarsbias för personer med engagemang för frågorna. Hälften av de svarande studerar med inriktning ämneslärare gymnasiet, medan mycket få av de svarande läser till fritidslärare.

Bland de blivande ämneslärarna är ämnesspridningen stor, men respondenter med ämnesfokus inom samhällsvetenskap och humaniora är något fler (se tabell 2).

Tabell 2

Inriktning bland de studenter som läser till ämneslärare.

Ämne ¹	Procent ²	Antal
Samhällsämnen	5	246
	1	
Svenska	2	109
	3	
Engelska	1	85
	8	
Matematik	1	52
	1	
Musik	9	44
Yrke	8	38
Naturämnen	7	32
Idrott och hälsa	7	34
Annat	5	280
	9	

Not 1: I gruppen Samhällsämnen ingår SO, Historia, Religion, Samhällskunskap. I Naturämnen ingår NO och Biologi.

Not 2: Totalt 479 av respondenterna läser till ämneslärare. Procent anges i relation till denna siffra.

De studenter som svarat på enkäten befinner sig olika långt in i utbildningen. Eftersom utbildningarna har olika längd, är svaret på frågan om vilken termin de går dock inte så informativt i förhållande till hur nära slutet på utbildningen studenterna är.

Analys

Svaren från respektive enkät har i första hand bearbetats, analyserats och redovisats separat, för att därefter utgöra underlag för jämförelser mellan de två svarsgrupperna. För att underlätta läsningen används i den följande texten benämningarna ”studenter” respektive ”lärarutbildare”, alternativt ”elever” respektive ”lärare” då resultaten relaterar till verksamhet i skolan.

För att kunna besvara de deskriptiva frågeställningarna för studien har den kvantitativa analysen i första hand varit kartläggande och explorativ snarare än hypotesprövande. Analyserna består av frekvensanalyser och bivariata analyser, ibland genomförda på valda delar av datamängden för att urskilja svarsskillnader mellan olika respondentgrupper (t.ex. med separata analyser för blivande ämneslärare). Dessa analyser har gjorts utifrån antaganden om att fokus, intresse och känslor inför kunskapsområdet kan skilja sig åt beroende på hur långt studenterna kommit i sin utbildning, vilken

inriktning de läser, samt vilka ämnen de själva kommer att undervisa i. För att identifiera signifikanta skillnader mellan olika respondentgrupper har χ^2 -analyser genomförts (Edling & Hedström, 2003). I resultaten redovisas enbart deskriptiva resultat och skillnader som är säkerställda med minst 95% sannolikhet ($p \leq 0.05$). Då antalet deltagande lärarutbildare var betydligt mindre än antalet lärarstudenter, har möjligheterna till mer specifika analyser här varit begränsad. Utifrån urvalets begränsade storlek, förstärkt av svarsbortfall på enkätens senare frågor, går det t.ex. inte att genomföra någon tillförlitlig jämförelse mellan lärarutbildare på kärnkurser respektive ämneskurser.

De kvalitativa fritextsvaren har i första hand analyserats tematiskt i relation till respektive enkätfråga och med fokus på att lyfta fram ytterligare perspektiv som inte belyses via de kvantitativa resultaten. I de fall det funnits många fritextsvar, som på frågorna gällande tankar om examensmålet eller om vad lärarstudenterna velat veta mer om, har svaren kodats och kategoriserats för att därefter tematiseras i relation till de kvantitativa resultaten (Hjerm & Lindgren, 2010).

Etiska avväganden

Studien har genomförts med hänsyn till Vetenskapsrådets (2017) och Etikprövningsmyndighetens (2023) rekommendationer kring god forskningssed och etiska avvägningar i forskning. Information om studien, inklusive information om nyttjande och datahantering, samt kontaktuppgifter till forskningsansvarig gavs i följebrev samt i inledningen av enkäten. Möjlighet till återkallande av samtycke gavs och tillämpades också i ett fåtal fall där respondenter i fritextsvar angett att de ville ha sina svar borttagna. Inga känsliga personuppgifter, t.ex. gällande respondenternas sexualliv eller sexuella läggning, har behandlats varför ingen etikprövning har behövt göras. Enkäten är konstruerad med fokus på frågor kring undervisning och utbildningens organisering och innehåller inga frågor om respondenternas egen sexualitet. Även fast enkäten inte ställer några sådana frågor finns risken att respondenterna själva relaterar till sitt sexualliv eller sexuella läggning i fritextsvar. Detta har inte skett, och i det fall att det hade skett så hade uppgifterna inte kunnat kopplas till person då enkäten är helt anonym (se nedan).

Insamlade data har behandlats i enlighet med EU:s dataskyddsförordning (GDPR) och kompletterande svensk lagstiftning (SFS 2018:218). Enkät svar har sparats och behandlats med hjälp av programmet Qualtrics där all data skyddas via tvåfaktoraутenticering, vilket innebär att

enbart författaren haft tillgång till rådata. Alla svar är anonyma och inga ip-adresser har sparats i samband med deltagande i enkäten.

Resultat

Inställning till examensmål och undervisningsuppdrag

Detta avsnitt tar utgångspunkt i antagandet om att lärarutbildningens möjlighet att integrera arbetet med examensmålet påverkas av både lärarutbildares och studenters attityder och känslor för examensmålet och (det kommande) undervisningsuppdraget. I studenternas fall handlar det om känslor inför det kommande undervisningsuppdraget i skolan, medan det för lärarutbildarna handlar om den undervisning som ges vid lärosätet.

Utifrån den övergripande frågan ”Hur uppfattar du det nya examensmålet?” fick lärarutbildarna svara i vilken grad de instämmer med olika påståenden (se tabell 3). Här instämmer 76% av lärarutbildarna, helt eller delvis, i att ”det är positivt att området har utökats”, medan endast 9% inte alls instämmer i detta påstående. Vidare bedömer 80% av lärarutbildarna att ”studenterna behöver detta för att vara väl förberedda för sin yrkesutövning.” När det gäller huruvida ”området borde få mer plats i utbildningen” är lärarutbildarnas svar mer jämnt fördelade över svarsskalan.

Tabell 3

Lärarutbildares attityder till examensmålet.

Påstående	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer delvis inte	Instämmer inte alls	Vet ej/ Ej aktuellt	N
Det är positivt att området har utökats.	47%	29%	3%	9%	12%	112
Området borde få mer plats i utbildningen.	14%	27%	22%	19%	19%	111
Studenterna behöver detta för att vara väl förberedda för sin yrkesutövning.	50%	30%	4%	7%	9%	111
Svårt få in i de kurser jag (primärt) medverkar i.	26%	28%	10%	25%	11%	112
Tar mycket tid ifrån annat som är viktigare.	8%	21%	21%	29%	21%	111

Studenterna gavs istället möjlighet att markera de påståenden de höll med om, utifrån den övergripande frågan: *”När du tänker på att du ska undervisa på området, vad är din spontana känsla?”*. Bland studenterna markerar 73% att de håller med om att *”det känns roligt och/eller viktigt.”* I studenternas fritextsvar uttrycks likaså en positiv attityd till det nya examensmålet utifrån att 1) området bedöms som viktigt, 2) erfarenhet av bristande sexualundervisning under den egna skoltiden, samt 3) ett behov av utbildning för att själv kunna undervisa på området. Denna positiva inställning illustreras i följande citat från en av studenterna:

Detta är något jag upplever är extremt viktigt. Lär mig massor om mina ämnen, men mina elevers psykiska hälsa kommer vara starkt kopplad till sexualitet och samlevnad på ett sätt som mina ämnen inte är. Dvs kopplat till saker som jag har fått väldigt bristande undervisning om. Tycker det borde vara en egen kurs. (Student)

Att en klar majoritet av de svarande i båda respondentgrupperna är positiva till undervisningsområdet kan eventuellt bero på en svarsbias där de som svarat på enkäten sannolikt också är de som anser att området är viktigt. Även om det är relativt få bland respondenterna som är kritiska till att området förstärkts inom lärarutbildningen, så är det angeläget att känna till och förstå de tankar som ligger bakom en mer negativ inställning. Detta inte minst då det indikerar de utmaningar som lärosätena kan behöva hantera.

Till att börja med lyfts frågor om *syfte* och *stoffrängsel*. Som svar på frågan om *”I vilken mån är examensmålet aktuellt för den undervisning som du är involverad i?”* uppger 61% av lärarutbildarna att examensmålet har en *”tydlig koppling”* eller *”i viss mån”* kan kopplas till den undervisning som de själva är involverade i, medan 33% bedömer att examensmålet *”inte alls”* är aktuellt för deras undervisning. Som framgår av tabell 3 ovan, instämmer 54% av lärarutbildarna, helt eller delvis, i att det är *”svårt få in i de kurser jag (primärt) medverkar i”* och 29% menar att det *”tar mycket tid ifrån annat som är viktigare.”* Denna uppfattning, och att svårigheten främst handlar om begränsat tidsutrymme, framkom också i flera av lärarutbildarnas fritextsvar, varav två ges som exempel nedan:

Stjal dyrbar undervisningstid. Finns annat att prioritera som ämneskunskaper och relationsbygge. Eleverna har redan mycket som det är. (Lärarutbildare)

Självklart ett viktigt område, men det känns olyckligt att det bara läggs till mer och mer grejer som lärarutbildningen ska hantera utan tydliga direktiv om vad vi ska göra mindre av. (Lärarutbildare)

EDUCARE

För denna fråga återfinns en skillnad mellan studenter och lärarutbildare då endast 8% av studenterna instämmer i påståendet ”*Jag känner att det tar för mycket tid ifrån annat som är viktigare.*” De studenter som gått flera terminer instämmer dock i högre grad i detta påstående, jämfört med de studenter som läser termin 1-4. Detta indikerar att det sker en socialisering, alternativt ett ökat medvetandegörande, genom utbildningen där studenternas bedömning blir mer lika lärarutbildarnas.

Vidare kritiseras examensmålet och kunskapsområdet utifrån en bedömning av det som *ideologiskt* styrt. Exempelvis beskrivs examensmålet som ”hårt ideologiskt vinklat”, sexualundervisningen som baserad på ”ovetenskapligt flum” samt att undervisning som inte utgår från en tvåkönsmodell ”bör motarbetas”:

Det existerar endast två biologiska kön. Sedan kan barn och unga i dagens samhälle bli förvirrade och uppleva att de är födda i fel kropp. Sådant tänkande bör motarbetas, inte minst för de ungas egen skull. Sexualundervisning bör inte förekomma förrän tidigast på mellanstadiet åk 5. Låt barn vara barn. De skall skyddas från att sexualiseras och tänka på sådant de inte är mogna nog att förstå sig på. (Student)

I citatet ovan lyfts även en kritik mot att området ska behandlas inom de lägre årskurserna. Detta argument, om att *barn är för unga* för undervisning om sexualitet, återkommer i fler av fritextsvaren. 10% av studenterna instämmer likaså i påståendet ”*Jag är obehövlig med att prata om saker som jag tänker att barnen inte är mogna för.*”

Ytterligare motstånd mot det nya examensmålet tycks bota i en kritik som ligger nära argumentet om ideologisk styrning, men som fokuserar mer på frågan om *detalj-/toppstyrning* av skolan och hur detta undergräver lärarens autonomi och möjlighet att ge en god utbildning. Kritiken om detalj-/toppstyrning illustreras i slutet av nedanstående fritextsvar från en student. Detta citat lyfter ytterligare två punkter för motstånd mot examensmålet: *möjligheten till ämnesanknytning* och att detta rör *känsliga och privata frågor* som inte bör behandlas i skolmiljön:

Som ämneslärare i gymnasiet känns det inte relevant att tala om sexualundervisning i klassrummet såvida det inte rör ämnet. För sådana funderingar kan man med fördel vända sig till andra instanser t. ex de tidigare nämnda resurserna såsom umo.² Däremot är flera av punkterna sammanknutna med undervisningen men på ett mer implicit sätt i ämnet, t. ex kvinnohistoria, lgbt-historia osv. Likaså i engelska kan man till exempel behandla litteratur och väcka tankar på detta sätt. Att tvinga

2 Umo.se. Websida för unga mellan 13 och 25 år som drivs på uppdrag av Sveriges regioner och kommuner.

fram diskurs om privatliv i en för många socialt utsatt miljö, skolan, är i min mening inte rätt väg att gå utan kan slå väldigt fel på många olika sätt. Att uppmuntra kritiskt tänkande och ett sunt förnuft samt samhällstillvända förhållningssätt till bl a sex och samlevnad bör komma naturligt i undervisningen utan att man ska utöva påtryckningar mot både elever och lärare från högre ort. (Student)

Slutligen kan vi se hur kritiken gällande ämnesanknytning också kopplar an till resonemang gällande *personlig lämplighet*, dv tanken om att en okunnig och olämplig lärare här kan göra mer skada än nytta. Detta understryks i följande citat av en blivande yrkeslärare:

Som lärare i yrkesutbildning undervisar jag ju om ämnen jag redan arbetat med i hela mitt yrkesliv, i 30 år. Då har man ju en del kunskap eller hur, och att börja undervisa om sexualitet skall inte bara kastas in, det är viktigt att det blir ”rätt” och professionellt från början. Det finns inte utrymme att det riskerar att bli dåligt gjort, ”felaktigt”, ohanterbart, övermäktigt. Alla är inte lämpliga att undervisa i detta ämne. (Student)

Prioriterat innehåll

Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är brett, liksom även lärarutbildningens examensmål om sexualitet, identitet och relationer. Olika innehåll kan behandlas i olika årskurser och inom olika ämnen, varför alla yrkesverksamma lärare inte behöver kunna allt inom kunskapsområdet. Samtidigt är det förstås viktigt att lärarutbildningen förbereder de blivande lärarna med den kunskap och de färdigheter som de behöver. Med beaktande av den stoffträngsel som redan lyfts fram är det därför angeläget att synliggöra vilket innehåll som prioriteras och vilka frågor som får stå tillbaka.

Detta avsnitt består därför av två delar. Först beskrivs det innehåll som studenterna föreställer sig att de kommer att undervisa om, samt det innehåll som lärarutbildarna uppger att de behandlar i lärarutbildningen. Därefter redovisas de pedagogiskt-didaktiska aspekter som, enligt lärarutbildarna, behandlas i utbildningen och hur väl detta svarar mot studenternas bild av vad de behöver få med sig för att vara väl förberedda för undervisning inom kunskapsområdet.

Som svar på frågan: ”*Vilka av följande teman kommer du själv vilja fokusera på i din undervisning?*” fick studenterna markera så många alternativ de ville. Samma lista med alternativ presenterades för lärarutbildarna, som ombads att peka ut upp till fem teman som de (främst) behandlar i sin undervisning. Eftersom antalet svar på varje tema därmed var begränsat för lärarutbildarnas del, skiljer antalet svar sig åt mellan de båda svarsgrupperna. För att göra de båda gruppernas svar

jämförbara redovisas i tabell 4 därför svaren utifrån en kategorisering av hög/mellan/låg prioritering inom respektive svarsgrupp.

Tabell 4

Prioriterade teman bland studenter och lärarutbildare.

Tema	Studenter	Lärarutbildare
Samtycke, samspel och kommunikation	Högt	Högt
Jämställdhet	Högt	Högt
Normer om sexualitet, kön och genus	Högt	Högt
Kroppslig integritet	Högt	Mellan
Internet och sociala medier	Högt	Högt
Sexuella trakasserier och övergrepp	Högt	Mellan
Nära relationer, vänskap och familj	Mellan	Högt
Hedersrelaterat våld och förtryck	Mellan	Mellan
Kärlek och förälskelse	Mellan	Lågt
Kropp och pubertet	Mellan	Mellan
Reproduktion och preventivmedel	Lågt	Lågt
Abort	Lågt	Lågt
Sexuell ohälsa och könssjukdomar	Lågt	Lågt
Porr	Lågt	X
Lust och intimitet	Lågt	X
Sexuella praktiker	Lågt	Lågt

Not: Kategoriseringen i lågt/mellan/högt utgår från hur svaren fördelar sig runt medianvärdet för respektive svarsgrupp. Mellan-kategorin inkluderar två värden över respektive under medianvärdet. X markerar att ingen av respondenterna valt detta tema. N studenter: 688. N lärarutbildare: 51.

Även om det finns en del skillnader mellan studenter och lärarutbildare i hur hög prioritet ett tema ges, så finns en ganska god samstämmighet mellan de två svarsgrupperna gällande rangordning av teman. De teman som flest studenter och lärarutbildare pekar ut som prioriterat är: *Samtycke, samspel och kommunikation*, *Jämställdhet*, *Normer om sexualitet, kön och genus* och *Internet och sociala medier*. Temat *Hedersrelaterat våld och förtryck*, som utgör ett av de nya inslagen i den senast reviderade läroplanen, hamnar i mellankategorin, liksom temat *Kropp och pubertet*. Teman som, i båda svarsgrupperna, i lägre grad pekades ut som innehållsligt fokus är: *Reproduktion och preventivmedel*, *Abort*, *Sexuell ohälsa och könssjukdomar*, *Pornografi*, *Lust och intimitet* och *Sexuella praktiker*. Eftersom lärarutbildarna bara gavs möjlighet att peka ut fem teman var det bland deras svar vissa teman som inte valdes alls.

Dessa utgörs av *Lust och intimitet* samt *Pornografi*. I båda svarsgrupperna är det annars temat *Sexuella praktiker* som hamnar lägst.

I jämförelsen mellan grupperna kan även skillnader utläsas. Temana *Sexuella trakasserier och övergrepp* samt *Kroppslig integritet* prioriteras högt av studenterna, men hamnar i mellankategorin bland lärarutbildarna. I en mellanposition bland studenterna, men än lägre rankat i lärarutbildarnas svar, återfinns temat *Kärlek och förälskelse*. Det enda tema som lärarutbildare prioriterar högre än studenterna är *Nära relationer, vänskap och familj*.

Vilket innehåll som studenterna föreställer sig att de främst kommer att arbeta med varierar naturligtvis utifrån vilka årskurser de ska undervisa i. Vissa teman listades högt respektive lågt oavsett vilken inriktning studenterna läser mot, medan det för andra teman fanns signifikanta skillnader mellan studentgrupperna. Detta kan tolkas som att vissa teman bedöms som allmängiltiga för alla inriktningar, medan andra teman uppfattas som mer lämpligt eller aktuellt att behandla i vissa årskurser. T.ex. är sexuell ohälsa och könssjukdomar högst i årskurs 7-9, medan lust och intimitet prioriteras högst av de blivande fritidslärarna.

Tankar om var ett visst innehåll främst bör behandlas är inte enbart kopplat till ålder, utan också till ämnen. I tabell 5 listas de teman som i högre grad lyfts fram av studenter inom respektive ämne, jämfört med svaren för samtliga ämneslärarstudenter.

Tabell 5

Prioriterade teman inom olika ämnen.

	Biologi	Svenska	Religion	Historia	Samhälls- kunskap	Idrott
Samtycke, samspel och kommunikation		x				
Jämställdhet				x		
Normer om sexualitet, kön och genus		x				
Kroppslig integritet						
Internet och sociala medier					x	
Sexuella trakasserier och övergrepp		x				x
Nära relationer, vänskap och familj						
Hedersrelaterat våld och förtryck			x	x		
Kärlek och förälskelse						
Kropp och pubertet	x					

Reproduktion och preventivmetoder	x
Abort	x
Sexuell ohälsa och könssjukdomar	x
Pornografi	x
Lust och intimitet	x
Sexuella praktiker	x

Not: X markerar teman som valts i signifikant högre grad av lärarstudenter med den specifika ämnesinriktningen. Teman markerade med grått fält har valts i lika hög utsträckning oavsett respondenternas ämnesinriktning.

I enkäten ställdes också frågor kring olika pedagogiska/didaktiska kunskaper för området. Liksom med frågorna kring det tematiska innehållet, presenterades båda respondentgrupperna för samma alternativ. Studenterna fick värdera hur goda kunskaper de hittills fått genom sin utbildning inom de olika områdena (se tabell 6), medan lärarutbildarna fick ange i hur hög utsträckning de arbetar med respektive område i sin undervisning.

Tabell 6

Studenters självskattning av sina kunskaper inom respektive område samt lärarutbildare som fokuserar på respektive område i sin undervisning.

Kunskapsområde	Studenters självvärdering av kunskaper			Lärarutbildares fokus	
	Tillräckliga ¹	Otillräckliga ²	N	Fokus ³	N ⁴
Hur sexualundervisningen är kopplad till skolans värdegrundsuppdrag	39%	61%	698	35%	60
Hur man bör förstå läroplanens uppdrag på området	25%	75%	699	37%	60
Ämnesövergripande arbete	24%	76%	698	39%	59
Kunskap om barns och ungas sexuella utveckling	20%	80%	699	7%	57
Hur man arbetar med elevdelaktighet på området	16%	84%	699	34%	58
Kunskap om barns och ungas sexuella vanor och praktik	15%	85%	699	9%	59
Sexualundervisningens historia	12%	88%	703	2%	59
Metoder för att undervisa på området	11%	89%	697	30%	59
Hur man betygsätter eleverna på området	8%	92%	698	5%	59

Not 1: Inkluderar svarsalternativen "Fullt tillräckliga" och "Tillräckliga"

Not 2: Inkluderar svarsalternativen "Inte riktigt tillräckliga" och "Otillräckliga"

Not 3: Inkluderar svarsalternativen "Mycket" och "Ganska mycket"

Not 4: De respondenter (N=35) som svarat att examensmålet "Inte alls" är relevant för den undervisning de är involverade i har inte haft möjlighet att svara på denna fråga.

Procentsatserna i tabell 6 visar att studenterna inte känner sig färdigutbildade inom området, vilket de ju inte heller är. Intressant att notera är dock att det inte finns någon signifikant skillnad mellan de som läser termin 1-4 och de som är längre fram i utbildningen, vilket indikerar att det nya examensmålet behövs då utbildningen med tidigare utbildningsplan inte tillräckligt förberett de studenter som närmar sig examen.

Relevant här är därför främst vad studenter som grupp känner sig minst respektive mest kunniga kring. Till att börja med kan konstateras att det som flest känner sig ”tillräckligt” utbildade kring gäller *Hur sexualundervisningen är kopplad till skolans värdegrundsuppdrag*. Betygssättning står ut som det område där allra flest studenter (92%) upplever att de har otillräckliga kunskaper, vilket överensstämmer med att endast 5% av lärarutbildarna säger sig ha undervisat kring detta. Nästan lika många studenter, 89%, upplever sig ha otillräckliga kunskaper kring *Metoder*. Här är det betydligt fler (30%) av lärarutbildarna som uppger att de har arbetat ”mycket” eller ”ganska mycket” med detta undervisningsinnehåll. Vad gäller *Hur man arbetar med elevdelaktighet* finns likaså skillnader mellan gruppernas svar då endast 16% av studenterna anser sig ha fått tillräckliga kunskaper samtidigt som 34% av lärarutbildarna uppger att detta är något man lyfter ”mycket” eller ”ganska mycket” i undervisningen. Avslutningsvis är det färre än 20% av studenterna som upplever att de fått tillräckliga kunskaper gällande *Sexualundervisningens historia* och *Barn och ungas sexuella vanor och praktik*, samtidigt som mycket få av lärarutbildarna undervisar om dessa aspekter.

Vidare svarade studenterna på frågan ”*Vad skulle du ha önskat mer av i din utbildning?*”. Här kunde de markera så många alternativ de ville bland svarsalternativen: *Faktakunskap*, *Kunskap om barn och ungas sexualitet*, *Metodik*, *Kunskap om material/verktyg*, *Möjlighet att prova/tillämpa metoder och verktyg*, samt *Annat*. Mer än hälften av studenterna önskar en förstärkning på samtliga av de föreslagna punkterna. Högst hamnar *Kunskap om barn och ungas sexualitet*, där 69% av de svarande uttrycker att de velat få mer kring detta innehåll. I fritextsvaren till denna fråga riktar många av studenterna kritik mot att utbildningen behandlat kunskapsområdet i otillräcklig omfattning eller inte alls, och flera uppger att de velat veta mer om ”allt”. Nedanstående citat får illustrera bredden av det innehåll som efterfrågas, inte minst kopplat till hur man kan arbeta med området inom ämnen:

Detta ämne är viktigt att få mer kunskap och material om, praktiska metoder för att arbeta med i skolan. (Student)

Tror att det behövs både specifik information kopplat till ämnesdidaktik och allmänt på pedagogikdelarna. (Student)

Fokus på normkritik och aktivitet på internet är viktigt, och berörs grundligt på ämneslärarprogrammet. Det behövs dock mycket mer kunskap om ungas vanor, metoder om rättigheter, samtycke och lustperspektiv i kärnkurser. Det MÅSTE också in mer ämnesspecifikt kopplad kunskap i didaktiken. (Student)

Kompetensbehov, osäkerhet och oro

Ovan redovisade självvärderingar av att, som student, ha otillräckliga kunskaper för att undervisa på området bidrar även till känslor av osäkerhet. På påståendet ”*Jag känner att jag saknar viktig kunskap om en del av det jag förväntas undervisa om på området*” instämmer något mer än hälften (55%) av studenterna i detta, medan ytterligare 22% instämmer i påståendet ”*Jag känner att jag kan alldeles för lite om det mesta på området*”.

Lärarytbildarna uttrycker en större säkerhet och bedömer att det är lätt, snarare än svårt, att undervisa på de områden som listas i enkäten, även om det i fritextsvaren efterfrågas kompetensutveckling kring hur man kan arbeta med *hedersrelaterat våld och förtryck* på ett antirasistiskt och normkritiskt sätt. De områden där fler lärarytbildare upplever att det är svårt gäller *kunskap om barns och ungas sexuella vanor och praktik*, samt *hur man betygsätter elever på området*, vilket också kan förklara de resultat som redovisats i föregående avsnitt: att få av lärarytbildarna behandlar detta innehåll i undervisningen och att få av studenterna upplever att de fått tillräckliga kunskaper kring dessa frågor.

Som framgår av tabell 7 så upplever många av studenterna även oro inför vad undervisningen kan leda till. Nästan hälften (44 %) är oroliga för att det ska komma upp frågor som de saknar kompetens för att hantera. Utöver detta uttrycker studenterna oro för att undervisningen ska leda till spänning/konflikter i klassrummet (16 %) eller med vårdnadshavare (25 %). Jämfört med studenter som går termin 1-4 är det, bland de studenter som studerat minst fem terminer, ännu fler som känner oro för att undervisningen ska leda till spänning/konflikter i klassrummet eller att det ska uppkomma situationer som de inte kan hantera.

Tabell 7

Lärarstudenternas känslor inför sitt kommande uppdrag.

	N	Procent
Det känns svårt.	317	40%
Det känns nervöst och/eller genant.	65	8%
Jag är orolig för att det ska leda till konflikter/spänningar i klassrummet.	128	16%
Jag är orolig för att det ska leda till konflikter/spänningar med vårdnadshavare.	197	25%
Jag är orolig för att det ska komma upp sådant som jag saknar kunskap/verktyg/resurser för (t.ex. kränkningar i klassrummet eller erfarenhet av övergrepp).	355	44%
Jag är obekvämd med att prata om saker som jag tänker att barnen inte är mogna för.	76	10%

Diskussion: Utmaningar om lärarutbildningen

Även om majoriteten av respondenterna i studien är positiva till examensmålet och undervisning inom kunskapsområdet, så lyfts flera kritiska synpunkter som utgör utmaningar för lärarutbildningen att hantera. För att uppnå acceptans och engagemang kring undervisning på området krävs att lärosäten uppmärksammar och förhåller sig till den kritik som finns gällande *detalj- och toppstyrning* av skola och högre utbildning, liksom kring en *ideologisk styrning*. Detsamma gäller det relaterade temat *stofffränsel* och frågor om vilken prioriterat som området bör ges i relation till andra kunskapsområden. Dessa frågor rör dock i första hand en utbildningspolitisk nivå. I relation till lärarutbildare och studenter handlar detta därför främst om att förankra att innehållet ska behandlas, varför, och hur det kan göras.

Utöver dessa utbildningspolitiska utmaningar, framkommer i enkäten synpunkter gällande möjligheten till ämnesanknytning. Tillsammans med kritiken kring stofffränsel aktualiserar detta de utmaningar som relaterar till vilket innehåll som prioriteras i undervisningen. Vidare ifrågasätts undervisningsinnehållet utifrån att det (i skolan) behandlar frågor som barn anses för unga för, som är av en känslig och privat karaktär, och som ställer höga krav på lärarens personliga lämplighet.

Sammantaget pekar dessa kritiska synpunkter, tillsammans med övriga enkätresultat, på en rad utmaningar relaterat till den kunskap och kompetens som lärarutbildningen behöver förse studenterna med i relation till deras kommande undervisningsuppdrag. I det följande diskuteras dessa utmaningar som ämnesdidaktiska och innehållsliga utmaningar, respektive pedagogiska och allmändidaktiska utmaningar.

Ämnesdidaktiska och innehållsliga utmaningar

En framgångsrik sexualundervisning i skolan bygger på att området behandlas både ämnesintegrerat och ämnesövergripande, återkommande och med progression över tid (Pound m.fl., 2017; Skolverket, u.å.; UNESCO, 2018). Samtidigt framkommer i resultaten kritik mot undervisningsområdet utifrån möjligheten till ämnesanknytning och hur kunskapsområdet (eller delar av det) inte hör hemma inom vissa ämnen. Att specifika frågor (till exempel preventivmedel eller pornografi) anses höra hemma i vissa ämnen och inte i andra kan vara rimligt, inte minst utifrån skolans kurs och ämnesplaner (Gunnarsson 2021; Planting-Bergloo & Orlander, 2024). Utifrån problemet med stoffträngsel, som likaså betonas av respondenterna, kan det också tyckas rimligt att vissa teman inom kunskapsområdet ”lämnas” till specifika ämnen av övriga ämneslärare i skolan. I tabell 3 redovisades tematiska skillnader i vad ämneslärarstudenter inom olika ämnen föreställer sig att de kommer att undervisa om. För de blivande biologilärarna, exempelvis, följer listan ganska väl de teman som traditionellt har behandlats inom ämnet: kropp och pubertet, reproduktion och preventivmetoder, abort, sexuella praktiker, etcetera.³ De innehållsliga prioriteringarna bland studenter tycks därmed ske utifrån tankar om ämnesanknytning.

Här aktualiseras dock utmaningen, för skola såväl som för lärarutbildning, med att upprätta ett ämnesövergripande arbete där bredden i området belyses från olika perspektiv och utifrån olika kunskapstraditioner (Ceder & Gunnarsson, 2021). Om kunskapsområdet ”delas upp” mellan olika ämnen är frågan vad det innebär för förståelsen av teman som t.ex. abort och pubertet om de primärt, eller rent av uteslutande, belyses utifrån ett biologiskt perspektiv.⁴ En liknande problematik finns för t.ex. arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck, som i denna studie främst prioriteras av blivande historie- och religionslärare. Risken finns att förståelsen för hedersrelaterat våld och förtryck då allt för snävt kopplas till föreställningar kring religion eller till historiska processer.⁵ Ytterligare en risk med en uppdelning av kunskapsområdet är att teman helt faller mellan stolarna på grund av bristande intresse hos ämneslärarna i skolan såväl som i lärarutbildningen, eller

3 I Lgy22 ingår detta innehåll (undantaget sexuella praktiker samt lust och intimitet) i kursen Biologi 2.

4 I Lgr22 betygsätts eleven utifrån sin förmåga att beskriva och förklara ”biologiska samband i naturen och människokroppen”, medan relationen till sociala eller samhälleliga aspekter inte alls nämns. I Lgy22 nämns samhälleliga aspekter först i betygskriterierna för betyget A.

5 I Lgr22 nämner kursplanen för samhällskunskap, åk 7-9, explicit hedersrelaterat våld och förtryck som centralt innehåll.

bristande förståelse för hur kunskapsområdet kan placeras in i ämnet (jmf Andersson m.fl., 2020; Björkman, 2023).

Gällande de innehållsliga utmaningarna indikerar enkätsvaren att de frågor som främst behandlas i lärarutbildningen är: *Samtycke, samspel och kommunikation, Jämställdhet, Normer om sexualitet, kön och genus*, och *Internet och sociala medier*. Detta är övergripande, strukturella teman som knyter an till värdegrunden och det relationella arbetet i skolan. Många av dessa frågor behandlas dessutom ofta i de utbildningsvetenskapliga kärnkurserna, som vänder sig till alla lärarstudenter oavsett inriktning, varför dessa teman lätt får mer plats genom utbildningen. Vidare utgör jämställdhet och normer om sexualitet, kön och genus teman som man de senaste decennierna eftersträvat att få in mer av i sexualundervisningen i skolan, vilken i högre grad fokuserat på kropp, pubertet, reproduktion och könssjukdomar (Folkhälsomyndigheten 2017, 2019; Skolinspektion 2018). Att detta innehåll prioriteras i lärarutbildningen kan därför anses positivt.

Mer specifika frågor kring *Kärlek och förälskelse, Reproduktion och preventivmedel, Abort, Sexuell ohälsa och könssjukdomar, Pornografi, Lust och intimitet*, och *Sexuella praktiker* tycks idag få betydligt mindre utrymme i lärarutbildningen. Vad som kännetecknar dessa teman är att de ligger närmare det personliga (kärlek och förälskelse), utgår från riskperspektiv (pornografi, sexuell ohälsa och könssjukdomar), och är mer kroppsligt eller praktiskt orienterade (reproduktion och preventivmedel, abort, lust och intimitet, samt sexuella praktiker). Att dessa teman kan uppfattas som mer ”känsliga” och mer förknippade med ett risk-perspektiv kan, i linje med tidigare skolforskning (ex. McCall m.fl., 1999; Planting-Bergloo & Orlander, 2022), vara ett skäl till att de ges mindre utrymme även inom lärarutbildningen. Samtidigt är detta resultat osäkert då det också kan förklaras med att lärarutbildarna bara gavs möjlighet att ange fem prioriterade områden, och att övriga teman – även ifall de behandlas – inte ges samma utrymme som de områden man angav.

Vidare kan de innehållsliga prioriteringarna relateras till skillnaderna mellan examensmålet och skolans kunskapsområde. Då examensmålet fokuserar på sexualitet, identitet och relationer, blir dessa, mer specifika frågor de första att prioriteras bort med hänsyn till stoffträngsel i utbildningen. Ytterligare skäl till att dessa teman inte prioriteras kan vara att majoriteten av de responderande lärarutbildarna undervisar inom kärnkurser, medan lägre prioriterade teman kanske skulle vara mer aktuella att beröra inom ämneskurser i t.ex. biologi.

EDUCARE

De utmaningar som presenterats här knyter an till vad som i tidigare forskning lyfts som utmaningar med att inkludera vissa teman, samt bristande kunskap och engagemang hos lärare (ex. Björkman, 2023; Planting-Bergloo & Orlander, 2022). Frågan om stoffträngsel och innehållsliga prioriteringar utgör utmaningar för lärarutbildarna såväl som framtida utmaning för studenterna i sin kommande yrkesutövning. De innehållsliga prioriteringar som lärarutbildare gör blir således vägledande för de blivande lärarna, varför sådana prioriteringar bör vara genomtänkta och synliggjorda, t.ex. genom att man tydligt kommunicerar vilka frågor man av utrymmesskäl *inte* berör. Här bör man istället förse studenterna med verktyg för att själva kunna söka material, kunskap och vidareutbilda sig inom kunskapsområdet. Vidare pekar resultaten på vikten av att arbeta mot examensmålet även i ämneskurserna i lärarutbildningen. Detta för att tillse att studenterna får med sig en förståelse för de ämnesspecifika och ämnesdidaktiska aspekterna av kunskapsområdet: att förstå hur teman kan inkluderas inom ämnen, etablera ett ämnesspecifikt språk, samt stärka kunskap och engagemang kring kunskapsområdet hos samtliga ämneslärarstudenter. Slutligen kan kompetensstärkande insatser för lärarutbildare möjliggöra att även frågor som uppfattas som svåra eller känsliga behandlas i högre grad, vilket behandlas i följande avsnitt.

Pedagogiska och allmändidaktiska utmaningar

Tidigare granskning bland lärare i skolan pekar på att många upplever osäkerhet, genans och oro inför att undervisa om sexualitet och relationer (ex. Skolinspektionen, 2018). För att möta detta behöver lärarutbildningen: 1) stärka studenternas kunskap och självförtroende inför undervisning på kunskapsområdet, 2) utveckla studenternas kompetens för att hantera konflikter och kontroversiella frågor, samt 3) utveckla studenternas ”personliga lämplighet” med fokus på förhållningssätt och förmåga att hantera känsliga frågor. Dessa utmaningar speglar vad som i tidigare forskning beskrivits gällande lärares brist på kunskap, svårigheter kring att undervisa om kontroversiella frågor, eller med heterogena och/eller konfliktfyllda grupper, samt att skapa förutsättningar för undervisning som är både trygg och utmanande (ex. Goldfarb & Lieberman, 2021; Pound m.fl., 2017; Skolverket, 2016).

Oro inför undervisningen bottnar ofta i en osäkerhet kring den egna kunskapen på området, dvs. relaterat till det grundläggande steget i Blooms taxonomi kring kunskap och lärande (Krathwohl, 2002). Det här är en motiverad oro då brist på kunskap, i synnerhet på ”icke-normativa” områden, tenderar att påverka genomförandet av undervisningen negativt (Brown, 2016; RFSU, 2023). De

studenter och lärarutbildare som svarat på enkäten tycks relativt överens om på vilka områden man behöver stärkt kunskap. Till exempel pekar enkätsvaren på att både lärarutbildare och lärarstudenter behöver mer kunskap om barn och ungas sexuella vanor och praktik och om betygssättning på området. Tvärtemot vad man skulle kunna förvänta sig, att dessa frågor får mer utrymme i utbildningen, så tycks detta istället vara aspekter som i lägre grad behandlas. En risk, som denna samstämmighet i lärarutbildarnas och lärarstudenternas svar tyder på, är att kompetensbrist och osäkerhet bland lärarutbildarna reproduceras.

Kunskap om barns sexuella utveckling framstår som särskilt viktigt för att kunna arbeta elevcentrerat med ett åldersanpassat upplägg och med progression mellan årskurser. Bland studenter efterfrågas kunskap om metoder för att undervisa på området och kring elevdelaktighet. Dessa teman behandlas visserligen, i relativt hög utsträckning, redan av de lärarutbildare som besvarat enkäten, men framstår alltså som ett område som behöver ytterligare förstärkning och/eller synliggörande. Bland studenterna uttrycks även önskemål om fler möjligheter till tillämpning och färdighetsträning under utbildningen, dvs att kunna implementera, utvärdera och vara kreativ utifrån de faktakunskaper man fått med sig (Krathwohl, 2002).

Vidare pekar enkätsvaren på studenternas oro för konflikter och lärarutbildningens utmaning att bättre förbereda dem på att kunna hantera potentiellt kontroversiella frågor i undervisningen. Idealt skulle utbildningen fungera förberedande så att oron inför undervisningen minskar i takt med att man utvecklar sin kunskap och sina färdigheter. Istället är det, som framgår av resultaten, tvärtom. Här finns två möjliga tolkningar: 1) att ”verkligheten kryper sig på ” och att man senare i utbildningen förlorat hoppet om att hinna lära sig det man behöver för att känna sig trygg, eller 2) att man genom fler perioder av verksamhetsförlagd utbildning har mer erfarenhet av denna typ av konflikter, men inte verktygen för att hantera dem. I båda fallen bör lärarutbildningen förse studenterna med pedagogiska och allmändidaktiska färdigheter, såväl som kunskap om vägar för fortsatt lärande och kompetensutveckling efter examination. Här är de delar av lärarutbildningen som behandlar allmändidaktik, gruppdynamik och sociala relationer väsentlig för att de blivande lärarna ska kunna hantera kontroversiella och känsliga frågor och erbjuda en undervisning som är inkluderande och kulturellt inkännande, åldersanpassad och elevcentrerad (Goldfarb & Lieberman, 2021; Pound m.fl., 2017; Skolverket, u.å.).

EDUCARE

Undervisning kring kontroversiella frågor kan också kräva särskilda undervisningsupplägg (Stradling, 1984). Exempelvis kan det vara påkallat att dela upp erfarenhetsmässigt heterogena grupper, eller arbeta med könsuppdelade grupper om man har elever som lever under hedersbegränsande normer (Larsson, 2017; RFSU, 2023). Här krävs därför inte bara metodkunskaper utan också ett normmedvetet förhållningssätt (Skolverket, u.å.) som även uppmärksammar och tillåter känslor att ta plats i undervisningen, vad Gunnarsson (2022) pratat om som att ha en ”kritisk och kreativ lyhördhet”.

Detta knyter an till den tredje utmaningen: att utveckla studenternas förhållningssätt och förmåga att hantera personliga och känsliga frågor. I studenternas enkätsvar uttrycks detta som betydelsen av att lärarna har den ”personliga lämplighet” som krävs för uppdraget. Vidare pekar svaren på en omsorg om individens integritet, med olika förståelser av vad som utgör privata ämnen och vilket innehåll som är åldersmässigt lämpligt att behandla, dvs att kunna anpassa undervisningen efter elevernas ålder, mognad och erfarenheter samt med progression genom årskurserna. Denna omsorg är viktig, och i linje med vad som efterfrågas för en god sexualundervisning (Brown, 2016; Pound m.fl., 2017; Tordoff m.fl., 2021; Unesco, 2018).

Pedagogiska utvecklingsarbeten inom lärarutbildningen rekommenderas för att stärka studenternas kunskap om metoder för att undervisa på området och kring elevdelaktighet, samt möjlighet till färdighetsträning. I Kugels (1993) termer föreslås ett skifte från ett undervisningsorienterat till ett lärandeorienterat perspektiv där man i lärarutbildningen, genom att själva tillämpa kreativa, aktiva och varierade arbetsmetoder, kan ge en grundläggande, praktisk förståelse för hur detta kan göras samt stärka de blivande lärarnas självförtroende (O’Brien m.fl., 2021; Sinkinson, 2009; Walker m.fl., 2021). I tidigare forskning lyfts särskilt betydelsen av att i utbildningen få praktisk undervisningserfarenhet via t.ex. mikrolektioner (Harrison & Ollis, 2015), aktivt lärande genom samtal kring identitet och sexualitet (Vavrus, 2009) samt kommunikativ färdighetsträning på området (Pound m.fl., 2017). Ett ytterligare sätt att möta detta behov skulle vara att möjligheten till färdighetsträning inom kunskapsområdet integreras i den verksamhetsförlagda utbildningen.

Tidigare forskning betonar vikten av att sexualundervisning i skolan bedrivs av kompetenta lärare (Murray m.fl., 2019; O’Brien m.fl., 2021; Walker m.fl., 2021). För att uppnå detta behövs dock att även lärarutbildarna besitter sådana färdigheter och kunskap, varför lärosätena behöver tillse att

kurser och moment bemannas med lärarutbildare med kompetens inom området samt erbjuda kompetensutveckling till lärarutbildare, i synnerhet kring barn och ungas sexuella vanor och praktik.

Avslutningsvis kan noteras att betygssättning på kunskapsområdet är något som både studenter och lärarutbildare uttrycker osäkerhet kring. Gunnarsson m.fl. (2021, s. 131) konstaterar att området principiellt är som andra kunskapsområden, men att det skiljer sig genom att inte ha någon ”egen kurs- eller ämnesplan, inga kunskapskrav och ingen timplan.” Kunskap om sexualitet, samtycke och relationer kan dock betygsättas på samma sätt som andra moment, utifrån de mål och betygskriterier som finns för respektive ämne: nivån på elevens kunskaper och elevens förmåga att exempelvis resonera, förklara och källkritiskt granska det som rör kunskapsområdet. Klagörande kring detta kan behöva göras gentemot såväl lärarutbildare som studenter.

Studiens begränsningar och behov av fortsatt forskning

De deskriptiva resultaten presenterade i denna studie ger oss en fingervisning kring några av de utmaningar vi har att hantera, i skolan såväl som i lärarutbildning. Ett större antal svarande, inte minst fler lärarutbildare, hade dock kunnat möjliggöra mer detaljerade analyser med fokus på skillnader mellan grupper eller samvariation mellan olika svar och variabler. Därigenom hade ett större material också tillåtit mer förklarande och/eller utvärderande frågeställningar. Med det urval som studien nu vilar på är risken också stor att de svarande framförallt representerar de studenter och lärarutbildare som ”brinner” för frågan, medan de som har ett mer ljummet intresse inte har besvarat enkäten. Resultaten representerar därmed sannolikt ytterligheter av erfarenheter och tankar.

Både de kvantitativa resultaten och fritextsvaren öppnar således för ytterligare frågor kring ämnets behandling i lärarutbildningen, vilka inte har besvarats via denna studie eller tidigare forskning. Till att börja med skulle det vara värdefullt att veta mer om hur examensmålet behandlas inom ämneskurser och verksamhetsförlagd utbildning, samt vilka teman inom kunskapsområdet som behandlas inom olika inriktningar för lärarutbildning, dvs hur lärarutbildare tänker kring åldersanpassad undervisning och hur man förbereder för progression mellan årskurser. Vidare behövs ytterligare, företrädesvis kvalitativa och mer djupgående, studier kring vilken kunskap som finns bland lärarutbildare och vilka metoder som används för att undervisa kring läroplanens ”nya” teman. Slutligen är fortsatta studier påkallat för att undersöka och förklara det här påvisade

resultatet att studenter längre fram i utbildningen känner mer oro inför den kommande undervisningen jämfört med de studenter som är tidigt i utbildningen.

Slutsatser

Studien belyser de utmaningar som lärarutbildningen står inför i samband med integrering av det examensmål som innebär att lärare ska kunna ”visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer”. Studieresultaten redovisar lärarutbildares respektive lärarstudenters inställning till det nya målet, likheter och skillnader i vilket undervisningsinnehåll som lyfts fram som prioriterat, samt på vilka områden som det finns särskilda behov av kompetensstärkande insatser för studenterna såväl som för lärarutbildarna. Utifrån dessa resultat diskuteras de innehållsliga/ämnesdidaktiska och pedagogiska/allmändidaktiska utmaningar som detta innebär för lärarutbildningen.

Trots en generellt positiv inställning bland respondenterna lyfts flera kritiska synpunkter som i diskussionen relateras till de utmaningar detta innebär för utbildningens genomförande och innehåll. Gällande prioriterat innehåll kan konstateras att man i lärarutbildningen varit framgångsrik i att arbeta med teman där skolans sexualundervisning tidigare brustit, t.ex. normer, jämställdhet, identitet. En övergripande utmaning för lärarutbildningen är att fortsatt behandla dessa teman samtidigt som man också förbereder lärarstudenterna för en större bredd av kunskapsområdet. Här bör lärosätena arbeta för att examensmålet i högre grad behandlas även i ämneskurserna för att tillse att de blivande lärarna får med sig en förståelse för de ämnesspecifika och ämnesdidaktiska aspekterna av kunskapsområdet. För de teman som inte ryms i lärarutbildningen bör detta synliggöras för studenterna och ge stöd för deras självständiga, framtida fortbildning inom området.

För att motverka den oro inför undervisningen som uttrycks bland lärarstudenterna är det viktigt att studenterna förses med pedagogiska och allmändidaktiska verktyg. Detta innebär både en teoretisk metodkunskap och fler möjligheter till tillämpning och färdighetsträning under utbildningen. Här tycks det behövas pedagogiska utvecklingsarbeten för att tillmötesgå detta behov hos lärarstudenterna. Genom att själva arbeta normmedvetet, utifrån ett studentorienterat perspektiv, och med varierade arbetsmetoder kan lärarutbildningen föregå som exempel för hur undervisning på området kan bedrivas.

Vidare behöver lärosätena tillse att kurser och moment bemannas med lärarutbildare med kompetens inom området samt erbjuda kompetensutveckling till lärarutbildare, i synnerhet kring barn och ungas sexuella vanor och praktik.

Referenser

- Andersson, I., Liljefors Persson, B., & Olsson, H. (2020). *Kunskapsområdet sexualitet och samlevnad i lärarutbildningen: En kartläggning av kursplaner och resonemang kring innehåll*. RFSU & Malmö universitet.
- Björk, H. (2021, 4 september). Så ska samtyckeskulturen ta steget in i skolan. *SvD*.
<https://www.svd.se/a/k68OVB/sa-ska-samtyckeskulturen-ta-steget-in-i-skolan>
- Björkman, L. (2023). Normkritiska perspektiv i lärares hela didaktiska uppdrag. I L. Björkman & L. Sotevik (Red.), *Normkritiska perspektiv i pedagogisk verksamhet: Förskola, fritidshem och skolans tidigare år* (s. 265-280). Studentlitteratur.
- Bragg, S., Ponsford, R., Meiksin, R., Emmerson, L., & Bonell, C. (2021). Dilemmas of school-based relationships and sexuality education for and about consent. *Sex Education*, 21(3), 269-283. doi: 10.1080/14681811.2020.1788528
- Brown, A. (2016). 'How did a white girl get aids?' Shifting student perceptions on HIV-stigma and discrimination at a historically white South African University. *S. Afr. J. High. Educ.* 30, 94-112.
- Ceder, S., & Gunnarsson, K. (2021) Kunskapssyn. I S. Ceder, K. Gunnarsson, S. Planting-Bergloo, L. Öhman & A. A. Orlander (Red.), *Sexualitet och relationer. Att möta ett engagerande och föränderligt kunskapsområde i skolan* (s. 37-50). Studentlitteratur.
- Costello, A., Maunsell, C., Cullen, C., & Bourke, A. (2022). A systematic review of the provision of sexuality education to student teachers in initial teacher education [Review]. *Frontiers in Education*, 7. doi: 10.3389/feduc.2022.787966
- Edling, C., & Hedström, P. (2003). *Kvantitativa metoder. Grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Studentlitteratur.

- Etikprövningsmyndigheten. (2023) *Vägledning om etikprövning av forskning på människor*.
<https://etikprovning.se/wp-content/uploads/2023/12/Vagledning-om-etikprovning-EPM.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige. UngKAB15 - en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16-29 år*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/sexualitet-och-halsa-bland-unga-i-sverige-ungkab15-en-studie-om-kunskap-attityder-och-beteende-bland-unga-1629-ar/>
- Folkhälsomyndigheten. (2019). *Sexuell kommunikation, samtycke och hälsa – En enkätstudie om hur personer kommunicerar i sexuella situationer och vilka konsekvenser detta kan få*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/sexuell-kommunikation-samtycke-och-halsa/>
- Goldfarb, E. S., & Lieberman, L. D. (2021). Three decades of research: the case for comprehensive sex education. *J. Adolesc. Health*, 68, 13–27. doi: 10.1016/j.jadohealth.2020.07.036
- Gunnarsson, K. (2022). Ambiguous engagements: exploring affective qualities within the teaching of norms and equality. *Pedagogy, Culture & Society*, 30(2), 185-199. doi: 10.1080/14681366.2020.1793380
- Gunnarsson, K. (2021). Sexualitet och relationer i skolans styrdokument. I S. Ceder, K. Gunnarsson, S. Planting-Bergloo, L. Öhman & A. A. Orlander (Red.), *Sexualitet och relationer. Att möta ett engagerande och föränderligt kunskapsområde i skolan* (s. 23-35). Studentlitteratur.
- Gunnarsson, K., Planting-Bergloo, S., Ceder, S., Öhman, L., & Orlander, A. A. (2021). Ämnesdidaktiska ingångar. I S. Ceder, K. Gunnarsson, S. Planting-Bergloo, L. Öhman & A. A. Orlander (Red.), *Sexualitet och relationer. Att möta ett engagerande och föränderligt kunskapsområde i skolan* (s. 131-154). Studentlitteratur.
- Harrison, L., & Ollis, D. (2015). Stepping out of our comfort zones: pre-service teachers' responses to a critical analysis of gender/power relations in sexuality education. *Sex Education*, 15(3), 318-331. doi: 10.1080/14681811.2015.1023284

- Hjerm, M., & Lindgren, S. (2010). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Gleerups.
- Hydén, K. J. (2023). "Vi får lära oss helt nya sätt att tänka nu!": En studie om bildämnet och flytande genusidentifiering. *Educare*, (2), 148-185.
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212–218. doi: 10.1207/s15430421tip4104_2
- Kugel, P. (1993). How professors develop as teachers. *Studies in Higher Education*, 18(3), 315-328.
- Larsson, H. (2017). Undervisning i idrott och hälsa: Mellan traditionella könsnormer och religionsfrihet. *Tidskrift för genusvetenskap*, 38(3), 102-112.
- Lees, S. (1994). Talking about sex in sex education. *Gender and Education*, 6(3), 281-292.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2022). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=9718>
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. (2011). Skolverket.
- Läroplan för gymnasieskolan. (2011). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>
- McCall, D., Beazley, R., Doherty-Poirier, M., Lovato, C., MacKinnon, D., Otis, J., & Shannon, M. (1999). *Schools, Public Health, Sexuality and HIV. A Status Report*. Council of Ministers of Education, Canada. <https://publications.cmec.ca/aids-sida/en/focus.htm>
- Murray, C. C., Sheremenko, G., Rose, I. D., Osuji, T. A., Rasberry, C. N., Lesesne, C. A., Parker, J. T., & Roberts, G. (2019). The influence of health education teacher characteristics on students' health-related knowledge gains. *Journal of School Health*, 89(7), 560-568.
- O'Brien, H., Hendriks, J., & Burns, S. (2021). Teacher training organisations and their preparation of the pre-service teacher to deliver comprehensive sexuality education in the school setting: a systematic literature review. *Sex Education*, 21(3), 284-303.

- Ollis, D. (2016). 'I felt like I was watching porn': the reality of preparing pre-service teachers to teach about sexual pleasure. *Sex Education*, 16(3), 308-323.
- Planting-Bergloo, S., & Orlander, A. A. (2024). Challenging 'the elephant in the room': the becomings of pornography education in Swedish secondary school. *Sex Education*, 24(1), 16-30.
- Pound, P., Denford, S., Shucksmith, J., Tanton, C., Johnson, A. M., Owen, J., Hutten, R., Mohan, L., Bonell, C., Abraham, C., & Campbell, R. (2017). What is best practice in sex and relationship education? A synthesis of evidence, including stakeholders' views. *BMJ Open*, 7(5), e014791. doi: 10.1136/bmjopen-2016-014791
- RFSU. (2023). "I början det är liksom en chock... och sen man blir nyfiken!" Röster om sexualundervisning från unga med erfarenhet av hedersnormer. <https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/rapport-om-unga-med-erfarenhet-av-hedersnormer-low.pdf>
- Salas, M. J. S. (2019). Causal theoretical model that favors the use of comprehensive sexuality education. *Educational Research and Reviews*, 14(18), 668-677.
- SFS 2020:766. Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100). <https://svenskeforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2020-09/SFS2020-766.pdf>
- SFS 2018:218. Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. <https://www.svenskeforfattningssamling.se/doc/2018218.html>
- SFS 1993:100. Högskoleförordningen. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svenske-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100/
- Sinkinson, M. (2009). 'Sexuality isn't just about sex': Pre-service teachers' shifting constructs of sexuality education. *Sex Education*, 9(4), 421-436.
- SKOLFS 2022:13. Förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan. <https://skolfs-service.skolverket.se/api/v1/download/andringsforfattning/2022:13>
- SKOLFS 2022:8. Förordning om ändring i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. <https://skolfs-service.skolverket.se/api/v1/download/andringsforfattning/2022:8>

- Skolinspektionen. (2018). *Sex- och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*.
<https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2018/sex--och-samlevnadsundervisning/>
- Skolverket. (u.å.). Sexualitet, samtycke och relationer. Hämtad 2024-02-08 från
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>
- Skolverket. (2016). *Undervisa om kontroversiella frågor*. Europarådet. <https://rm.coe.int/16806d8d5c>
- Skolverket. (2014). *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans tidigare år. Jämställdhet, sexualitet och relationer i ämnesundervisningen Årskurserna 1–6*.
- Skolverket. (1999) *Nationella kvalitetsgranskningar 1999*. Rapport nr 180.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a6538dc/1553956767097/pdf605.pdf>
- Stradling, R. (1984). The teaching of controversial issues: An evaluation. *Educational Review*, 36(2), 121-129. doi: 10.1080/0013191840360202
- Tordoff, D. M., Haley, S. G., Shook, A., Kantor, A., Crouch, J. M., & Ahrens, K. (2021). “Talk about bodies”: recommendations for using transgender-inclusive language in sex education curricula. *Sex Roles*, 84, 152-165.
- UNESCO. (2018). *International technical guidance on sexuality education*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- Vavrus, M. (2009). Sexuality, schooling, and teacher identity formation: A critical pedagogy for teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 25(3), 383-390.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Rapport. Stockholm.
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf
- Walker, R., Drakeley, S., Welch, R., Leahy, D., & Boyle, J. (2021). Teachers’ perspectives of sexual and reproductive health education in primary and secondary schools: a systematic review of qualitative studies. *Sex Education*, 21(6), 627-644.

WHO. (2017). *Sexual health and its linkages to reproductive health: an operational approach*.
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/258738/9789241512886-eng.pdf>